

ศึกษาวิเคราะห์มนุษย์กับการปกครอง ในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาคุณล้านนา

: รศ.ดร.มานพ นักรเรียน
manopsr@hotmail.com

บทนำ

ทุกสังคมจะต้องมีผู้ปกครอง ทั้งนี้ เพื่ออำนวยความสะดวกในด้านการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้ราษฎร เช่น ปราบปรามโจรผู้ร้าย ที่ทำลายความสงบสุขของประชาชน รวมทั้ง การส่งเสริมสวัสดิภาพให้แก่ประชาชนอย่างทั่วหน้า สร้างความมั่นคงและรักษาสติธิประโยชน์ทางเศรษฐกิจ คือ การช่วยให้ประชาชนมีรายได้ดีขึ้น มีความเป็นอยู่อย่างสุขสมบูรณ์ มีเครื่องอุปโภคบริโภคอย่างพอเพียงกับความต้องการ การรักษาความมั่นคงปลอดภัยของชาติ กล่าวคือ ต้องรักษาเอกราชของชาติให้ปลอดภัยจากการรุกรานของศัตรูภายนอก สร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของชาติและเพื่อความร่วมมือในทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือการศึกษา หารายได้บำรุงประเทศชาติ เช่น การเรียกเก็บภาษีจากราษฎร อย่างเป็นธรรม การค้าขายกับต่างประเทศ ตลอดจนส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรมแก่คนในชาติ^๑

ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ พระนางจามเทวี พระราชธิดาแห่งกษัตริย์มอญในอาณาจักร

ทวารวดีได้เสด็จขึ้นปกครองเมืองในลุ่มแม่น้ำปิง คือ หนีญไชย (ลำพูน) ตามคำเชื้อเชิญของพวกมอญพื้นเมืองที่ล่านาพระนางได้นำอารยธรรมแบบทวารวดีขึ้นมาด้วยมีทั้งพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท โดยได้สร้างวัดไว้ ๔ มุมเมือง ทำให้เมืองนี้มีฐานะเป็นจตุรพุทธปราการ^๒ และศิลปทุกแขนง

ในรัชกาลพระเจ้าเมืองแก้วและกษัตริย์องค์ต่อมา พระเถระนักปราชญ์หลายท่าน เช่น พระโพธิ์รังสี พระธรรมเสนาบดี พระญาณกิตติ พระสัทธัมมกิตติมหาอุสสเทวะ พระญาณวิลาส พระสิริมังคลาจารย์ และพระรัตนปัญญาเถระ เป็นต้น ได้แต่งวรรณกรรมบาลีไว้หลายเรื่อง ซึ่ง ศ.สรีสวัสดิ์ อ่องสกุล ได้กล่าวไว้ว่า “ประวัติศาสตร์แนวจารีตท้องถิ่นเกิดขึ้นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ และเติบโตมากในช่วงศตวรรษที่ ๒๑ โดยรับอิทธิพลแนวการเขียนประวัติศาสตร์จากสำนักสงฆ์ลังกา ดำเนินสำคัญที่เขียนในช่วงเวลานั้น เช่น ตำนานมูลศาสนา จามเทวีวงศ์ ชินกาลมาลีปกรณ์ ตำนานดังกล่าวเป็นแบบอย่างต่อการเขียนงานทางประวัติศาสตร์สืบต่อมาอีกหลายศตวรรษ ตำนาน

^๑ <https://sites.google.com/site/chirapan601/3-bthbath-khng-sthaban> สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

^๒ พันธุ์ เพ็งผลา, ประวัติวรรณคดีบาลี, (ประจวบคีรีขันธ์ : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ ค่ายธนะรัชต์ ปราณบุรี, ๒๕๒๔), ๒๙๖.

ที่เขียนในพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ ถือเป็นตำนานคลาสสิก”^๓

บทความเรื่องนี้ ผู้เขียนเลือกนำหนังสือมาศึกษาเพียง ๓ เรื่อง คือ

๑. ตำนานมูลศาสนา พระพุทธพุกามมหาเถระกับพระพุทธญาณเถระเป็นผู้แต่ง ตำนานมูลศาสนาแต่งขึ้นก่อนหนังสือจามเทวีวงศ์และชินกาลมาลีปกรณ์

๒. จามเทวีวงศ์ พระโพธิรังสีเป็นผู้แต่ง

๓. ชินกาลมาลีปกรณ์ พระรัตนปัญญาเถระเป็นผู้แต่ง

บทความดังกล่าวศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์กับการปกครองใน ๕ ประเด็น คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมของผู้ปกครองกับความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง แนวคิดธรรมราชาธิปไตยธรรมยุทธ กำเนิดของกษัตริย์ และความสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้าโดยตรงของคนโบราณ ตามลำดับ

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมของผู้ปกครองกับความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง

ตำนานมูลศาสนาได้วิเคราะห์ถึงความเสื่อมที่เกิดขึ้นในสังคมชาวลัวะแถบเชิงดอยสุเทพเกิดขึ้นเมื่อผู้ปกครองชาวลัวะไม่ยึดถือหลักธรรมในการปกครอง เมื่อมีหนุ่มชาวลัวะประพฤติตัวเป็นอันธพาล ชอบทุบตีแม่ของตนเป็นประจำนางผู้เป็นแม่เอาความไปฟ้องร้องท้าวพญาชาวลัวะผู้เป็นใหญ่ให้ตัดสินความ แต่ท้าวพญาผู้เป็นใหญ่ได้ตัดสินคดีลูกตีแม่ไม่มีความผิด อ้างอุปมาเหมือนไม้ตีฆ้อง” ตำนานมูลศาสนาเล่าถึง

การล่มสลายของเมืองปุนนคร ซึ่งวาสุเทวฤาษีผู้นำในการสร้างเมือง เพราะพระราชาปกครองไม่ตั้งอยู่ในธรรม ดังมีข้อความตอนหนึ่งว่า

“ในครั้งกาลนั้น ยังมียาเฒ่าผู้หนึ่งอยู่ในเมืองปุนนครที่นั่น มีลูกชายคนหนึ่งเป็นคน ด้ร่ายยาพิษขายยิ่งนัก ย่อมทุบตีมารดาของมันทุกวันอยู่มาวันหนึ่ง มารดาไม่สามารถจะอดกลั้นซึ่งความโกรธไว้ได้ จึงนำความขึ้นไปกราบทูลเพื่อให้พระยาทรงพิจารณาคุณและโทษ พระองค์ก็หาพิจารณาในถ้อยคำของยาเฒ่านั้นไม่ ข้าตรัสว่า ยาเฒ่า ขึ้นชื่อว่าเด็กน้อยนั้น ย่อมตีพ่อแม่เมื่อยาเฒ่าได้ยินรับสั่งดังนั้น ก็มีความน้อยใจมากนักด้วยเหตุว่าหาที่พึ่งไม่ได้ จึงกราบทูลลา กลับออกมาจากพระราชฐาน แล้วก็ยกมือประนมขึ้นเหนือเศียร ประกาศแก่หมู่เทวดาทั้งหลายบนอากาศว่า โอหนอ เทวดาอันรักษาลोकนี้มีคำว่าหาบได้ขึ้นหรือ เมื่อเทวดาทั้งหลายได้ยินถ้อยคำของยาเฒ่าเช่นนั้น มีความโกรธแก่พระยาเป็นอันมากนัก ในคืนวันนั้น เทวดาจึงมาบอกแก่ยาเฒ่าว่า ยาเฒ่า ท่านจงบอกหมู่คนที่รักและญาติพี่น้องลูกหลานของท่าน ออกหนีเสียจากเมืองนี้โดยเร็วพลันเถิด ยาเฒ่าได้ยินถ้อยคำอันเทวดาบอกเช่นนั้น ก็รีบไปบอกแก่คนที่รักและญาติพี่น้องทั้งหลายให้รีบรวบรวมเอาสมบัติข้าวของแต่สิ่งที่ควรเอาไปได้นั้น ให้รีบเอาออกไปจากเมืองให้สิ้น เมื่อคนทั้งหลายได้ยินถ้อยคำของยาเฒ่าบอกเช่นนั้น เขาทั้งหลายก็กระทำตามคำของยาเฒ่าบอกทุกประการ

^๓ พระพุทธพุกามมหาเถระกับพระพุทธญาณเถระ, **ตำนานมูลศาสนา**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ๒๕๕๗), หน้าคานำ ๙.

^๔ พระรัตนปัญญาเถระ, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, แปลโดยศ.แสง มนวิฑูร, (กรุงเทพฯ : พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาณุปกศพนางทองคำ สุวรรณขกุล, ๒๕๑๕), หน้า ๙๑.

ครั้นเมื่อยาเฒ่าและคนทั้งหลายยก
ครอบครัวออกหนีจากเมืองแล้ว ในทันใดนั้น
เทวดาทิ้งหลายก็กระทำให้เมืองนั้นฉิบหาย
ไปด้วยน้ำ พระยาและคนทั้งหลายที่ไม่รู้บา
ปจมน้ำตายอยู่ในที่นั้นไม่มีเหลือ”^๔

เมื่อผู้ปกครองชาวลัวะไม่ยึดถือหลักธรรม
ในการปกครอง จึงเป็นเหตุทำให้เทวดาบันดาล
อุทกภัยใหญ่เกิดขึ้นในสังคมชาวลัวะแถบเชิง
ดอยสุเทพ ท้าวพระยาและปวริชที่ไม่ยึดถือ
หลักธรรมในการปกครองจมน้ำตาย วาสูเทพฤาษี
ที่เคยบวชเรียนในพระพุทธศาสนามาก่อนแล้ว
สังเกตเห็นว่า การประพฤติดำพระธรรมวินัย
เป็นภาวะที่หนัก จึงลาเพศแล้วบวชเป็นฤาษี^๕
ต่อมาได้ปักหลักตั้งถิ่นฐานอยู่กับชาวลัวะ
จนเสมือนเป็นปัญญาชนคนหนึ่ง ในสังคมลัวะ
ได้ชักชวนชาวลัวะกลุ่มหนึ่งล่องแม่น้ำปิงมา
ทางใต้แล้วมาสร้างเมืองหริภุญชัยในเวลาต่อมา

ท้าววาสูเทพจึงได้คัดเลือกบุคคลที่จะเป็น
กษัตริย์องค์ต่อไปโดยตั้งเงื่อนไขว่า จะต้องตั้งอยู่
ในทศพิธราชธรรม” จึงจะทำให้ราษฎรมีความ
เกษมสุข สมบูรณ์ไปด้วยทรัพย์สมบัติ

ข้อมูลจากตำนานมูลศาสนาดังกล่าว
จึงทำให้วิเคราะห์ได้ว่า คุณธรรมของผู้ปกครอง
มีความสัมพันธ์กับความเจริญและความเสื่อม
ของสังคม ถ้าผู้ใดถูกแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครอง
แต่ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมนำความเสื่อมมาสู่
สังคม จนกระทั่งบ้านเมืองล่มสลายถ้าผู้ปกครอง
ตั้งอยู่ในธรรม บ้านเมืองก็จะเจริญรุ่งเรือง ราษฎร
สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สินเงินทอง

๒. แนวคิดธรรมราชา

แนวคิด “ธรรมราชา” ในพระพุทธศาสนา
ซึ่งกษัตริย์ในฐานะเป็นผู้ปกครองบ้านเมืองต้อง
ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร ๑๒
ราชสังคหวัตถุ ๔ เว้นจากอคติ ๔ สุจริต ๓ ฯลฯ
นำไปใช้ได้แก่กษัตริย์ที่เป็นเพศชาย แต่มีแนวคิด
“ธรรมราชินี” ได้ปรากฏขึ้นแก่กษัตริย์เพศหญิง
นามว่า “พระนางจามเทวี” แห่งเมืองหริภุญไชย
ซึ่งพระนางจามเทวีถือว่าเป็นตัวแบบ (model)
ของแนวคิดนี้

พระนางจามเทวีเป็นปฐมกษัตริย์แห่ง
อาณาจักรหริภุญไชย อันเป็นอาณาจักรโบราณ
ในภาคเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน หนังสือ
ตำนานมูลศาสนากล่าวว่า พระนางเป็นพระธิดา
ของกษัตริย์กรุงละโว้^๖ แต่บางแห่งเล่าว่า เป็น
โอรสชาติกำเนิดในดอกบัวใหญ่ ฤาษีวาสูเทพ
นำมาเลี้ยงจนโต จึงลอยแพไปตามแม่น้ำปิง
พระเจ้ากรุงละโว้ได้นำไปเลี้ยงและให้อภิเษกกับ
เจ้าแก้วโพธิ์ชะราชบุตร เมื่อฤาษีวาสูเทพสร้างเมือง
หริภุญไชยเสร็จ จึงขอพระนางไปปกครองเมือง
หริภุญไชย

ประมาณปี พ.ศ. ๑๒๐๒ ฤาษี ๒ ตน
ปรึกษากันว่า กลุ่มชนที่อาศัยอยู่เป็นผู้ที่ไม่รู้ว่า
“สิ่งนี้ดีสิ่งนี้ชั่ว สิ่งนี้กุศล สิ่งนี้อกุศล” คนทั้งหลาย
เหล่านี้อย่อมไม่สามารถครองราชย์สมบัติได้”
ฤาษีสุภกทันต์จึงแนะนำให้ไปขอพระนางจามเทวี
โดยได้กล่าวกะฤาษีวาสูเทพว่า “ดูกรสหาย
ถ้ากระนั้น ท่านจงฟัง พระธิดาพระเจ้า
ลโวราชมีแล้ว เป็นสุชาติ มีรูปร่าง มีศีล มีปริชา

^๔ พระพุทธพิกุลมหาเถระกับพระพุทธญาณเถระ, ตำนานมูลศาสนา, อ่างแก้ว, หน้า ๑๓๐-๑๓๑.

^๕ พระรัตนปัญญาเถระ, ชินกาลมาลีปกรณ์, อ่างแก้ว, หน้า ๔๐.

^๖ พระพุทธพิกุลมหาเถระกับพระพุทธญาณเถระ, ตำนานมูลศาสนา, อ่างแก้ว, หน้า ๑๓๒.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๗.

พระนามว่า “จามเทวี” ดังนี้ ได้ปรากฏทั่วทิศ เป็นตรณกุมารี ทรงเบญจกัลยาณี เป็นสตรี วิเคราะห์ (หมาย) พระสามีนางนั้นเดี๋ยวนี้ มีศรัทธาได้บวชเป็นบรรพชิต เราทั้ง ๒ จักทูล ขอนางนั้นต่อพระเจ้าลโวราชแล้ว เชิญมาสู่ พระนครในที่นี้ นางนารีผู้มีบุญนั้น จักยังพิช ของตนให้จำเริญยิ่งได้”^๙

ฤาษีสุกกทันตะ ซึ่งเป็นสหายกับฤาษี วาสุเทพได้เดินทางมาพร้อมกับนายคະວະຍະ ผู้เป็นทูตของฤาษีวาสุเทพมายังกรุงละโว้ เพื่อทูล ขอพระนางจามเทวีไปเป็นกษัตริย์ปกครอง เมืองใหม่ที่ฤาษีวาสุเทพและฤาษีสุกกทันตได้ สร้างขึ้น ซึ่งก็คือเมืองหริภุญไชยหรือเมืองลำพูน ในปัจจุบันนี้ เมื่อพระนางจามเทวีปรึกษากับ พระราชบิดากับพระสวามีแล้ว ทั้ง ๒ พระองค์ ต่างก็อนุญาต พระนางจึงได้เดินทางออกจาก เมืองละโว้ไปเป็นกษัตริย์ตามคำทูลเชิญของฤาษี

ฤาษีสุกกทันตได้อ้างเหตุที่ได้มาขอ พระธิดาของพระเจ้ากรุงละโว้ว่า “สถานที่นี้ พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งยังมีพระชนม์ชีพอยู่ได้เสด็จ มาแล้วและตรัสว่า สถานที่นี้ สมควรเป็นสถาน อันรื่นรมย์ยิ่ง จะเป็นเมืองใหญ่ปรากฏในอนาคต เราพระตถาคตปรินิพพานแล้ว พระธาตุของเรา จักปรากฏในที่นี้”^{๑๐}

พระเจ้ารามราชซึ่งเป็นพระสวามีของ พระนางได้ออกบวชเสียแล้ว พระนางจึงทรงอยู่ ในฐานะไร้พระสวามี พระนางทรงรับที่จะครอง เมืองหริภุญไชย ก็เพราะว่าในเวลานั้น ราษฎร

เดือดร้อนด้วยขาดผู้นำและพระนางก็ระลึกถึง พระคุณของฤาษีวาสุเทพที่เคยชุบเลี้ยงมาแต่ก่อน

พระเจ้ากรุงละโว้ตรัสส่งเป็นอนุสาสนี แก่พระราชธิดาให้ตั้งอยู่ในธรรม ดังนี้ “ดูก่อน ลูกรักแห่งพ่อ เจ้าจงไปเป็นนางพระยาเทอญ และเจ้าจงนำเอาพระพุทธศาสนาไปกับด้วย พระอริยสงฆ์ทั้งหลาย ๕๐๐ องค์นี้ เพื่อให้เป็น แก่นสารภายในแก่เจ้า ความสวัสดิที่หาญจะมี แก่เจ้า เมื่อเข้าไปเสวยราชสมบัติเป็นนางพระยา เจ้าจงประพฤติให้ถูกต้องตามทศพิธราชธรรม จงทุกประการเพื่อให้ความสุขความเจริญแก่ ชาวเมืองทั้งหลาย และเจ้าคอยว่ากล่าวสั่งสอน ชาวเมืองทั้งหลายอย่าให้ความประมาท ให้ตั้งอยู่ ในทานศีลจงดุคนทุกนเทอญ”^{๑๑}

ในการเดินทางจากเมืองละโว้ไปเมือง หริภุญไชยนั้น พระนางได้นิมนต์พระเถระ ๕๐๐ รูป ได้พาหมู่ปะขาวทั้งหลายที่ตั้งอยู่ใน เบญจศีล ๕๐๐ คน บัณฑิต ๕๐๐ คน หมู่ช่าง แกะสลัก ๕๐๐ คน ช่างแก้วแหวน ๕๐๐ คน พอล้าง ๕๐๐ คน แม่เลี้ยง ๕๐๐ คน หมูหม่อ โหระ ๕๐๐ คน หมอยา ๕๐๐ คน ช่างเงิน ๕๐๐ คน ช่างทอง ๕๐๐ คน ช่างเหล็ก ๕๐๐ คน ช่างเขียน ๕๐๐ คน หมู่ช่างทั้งหลายต่าง ๆ อีก ๕๐๐ คน และช่างโยธา ๕๐๐ คน^{๑๒} ให้ร่วมเดินทางไปกับ พระนางเพื่อไปสร้างบ้านแปงเมืองแห่งใหม่ให้ มั่นคงยิ่งขึ้น โดยเดินทางด้วยการล่องเรือไปตาม แม่น้ำปิง ใช้ระยะเวลานาน ๗ เดือน พร้อมกันนี้ พระนางยังได้เชิญพระพุทธรูปสำคัญมา ๒ องค์

^๙ พระโพธิ์รังสี, **จามเทวีวงศ์**, แปลโดยพระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) และพระญาณวิจิตร (สิทธิ โรจนานนท์), (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ๒๕๕๔), หน้า ๘๑.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘-๘๙.

^{๑๑} พระพุทธพจนมมหาเถระกับพระพุทธญาณเถระ, **ตำนานมูลศาสนา**, อ่างแก้ว, หน้า ๑๔๔.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๒.

คือ ๑. พระแก้วขาว ซึ่งว่ากันว่า เป็นองค์เดียวกับ
ที่ประดิษฐาน ณ วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่
และ ๒. พระรอดหลวง ซึ่งประดิษฐานที่วัดมหาวัน
จังหวัดลำพูน

เมื่อพระนางเดินทางมาถึงเมืองหริภุญไชย
แล้ว ถาชีวาสุเทพและอุษษีสุกกทันต์จึงกระทำ
พิธีราชาภิเษกพระนางขึ้นเป็นกษัตริย์แห่งเมือง
หริภุญไชย ทรงพระนามว่า “พระนางเจ้าจามเทวี”

ในรัชสมัยของพระนางนั้น พระพุทธศาสนา
ได้รับการทำนุบำรุงอย่างดี พสกนิกรต่างมีใจ
ศรัทธาสถาสร้างวัดขึ้นเป็นจำนวนถึง ๒,๐๐๐ แห่ง
ซึ่งมีภิกษุจำพรรษาทุกแห่ง

หนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ระบุว่า ทรง
ครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๒๐๕ อยู่ในราชสมบัติ
๗ ปี^{๑๓}

พระนางจามเทวีได้ทรงทะนุบำรุง
พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง พร้อมทั้งได้ตั้งตน
เป็นธรรมราชินี คือพระนางได้ให้สร้างวัด ๕ แห่ง
เป็นการส่วนพระองค์ ดังนี้

๑. ได้ให้สร้างวัดอรัญญิกรัชมการาม
ในด้านปาจิณฑิตแห่งเมืองหริภุญไชย สร้างวิหาร
สร้างพระพุทธรูป แล้วถวายให้เป็นที่อยู่แห่งสงฆ์
มีพระสังฆเถระเป็นประธาน

๒. ได้ให้สร้างวัดมาลวารามในด้าน
บูรพทิศ สร้างวิหารไว้หลังหนึ่ง ถวายแก่สงฆ์
ผู้มาแต่ ๔ ทิศ

๓. ได้ให้สร้างวัดอาพัทธารามในด้าน
อุตตรทิศ สร้างวิหารไว้หลังหนึ่ง ถวายแก่ภิกษุ
ผู้มาแต่ลังการาม

๔. ได้ให้สร้างวัดมหาวนารามในด้าน
ปัจฉิมทิศ สร้างวิหาร พระพุทธรูปและกุฏิ
แก่ภิกษุที่จำพรรษาในอารามนั้น ถวายแก่สงฆ์
ผู้มาแต่ ๔ ทิศ

๕. ได้ให้สร้างวัดมหารัตนารามในด้าน
ทักษิณทิศ สร้างพระวิหาร พระพุทธรูปและ
นิมนต์ให้ภิกษุจำพรรษาในวันนั้น^{๑๔}

พระนางจามเทวีดำรงพระองค์ในทศพิธ
ราชธรรมและได้สั่งสอนเสนาอำมาตย์ราชมนตรี
และราษฎรทั้งหลายให้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม
เช่นกัน ได้แก่ ๑. ให้ข้าของสมบัติแก่ท่านผู้หาสุ
ไม่ได้ ๒. เป็นผู้ตั้งอยู่ในเบญจศีลโดยเที่ยงแท้
๓. เป็นผู้บริจาคทานในแก้วทั้ง ๓ ๔. มีทิฐิ
ชื่อด้วยปากด้วยใจด้วยกาย ๕. มีใจอ่อนน้อม
ในท่านผู้ยิ่งด้วยมฤตา ๖. เป็นผู้กระทำเพียร
ให้ร้อนแก่บาป ๗. เป็นผู้ไม่เมตตาแก่สัตว์
ทั้งหลาย ๘. เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย
๙. เป็นผู้ไม่ขินิตความอดกลั้นในใจ และ ๑๐. เป็นผู้
ไม่กระทำให้ผิดใจแก่ท่านผู้อื่น^{๑๕}

ในวันจาตุททสี ปณณรสีและวันอัฐมี
แห่งปักข์ พระนางและพระโอรสทั้ง ๒ พระองค์
พากันเข้าไปหาภิกษุสงฆ์ สมาทานศีล ฟังธรรม
บำเพ็ญทาน เสนาอำมาตย์และชาวพระนคร
และชาวชนบทได้พากันทำตาม^{๑๖} ทำให้มีการ
ดำเนินชีวิตแบบวิถีพุทธทั้งในทางภาคทฤษฎี
และภาคปฏิบัติ ส่งผลให้พระพุทธศาสนาได้เจริญ
รุ่งเรืองในเมืองหริภุญไชย

^{๑๓} พระรัตนปัญญาเถระ, ชินกาลมาลีปกรณ์, แปลโดย ศ.แสง มนวิฑูร, อ่างแก้ว, หน้า ๙๔.

^{๑๔} พระโพธิ์รังสี, จามเทวีวงศ์, อ่างแก้ว, หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

^{๑๕} พระพุทธพิกุลมมหาเถระกับพระพุทธญาณเถระ, ตำนานมูลศาสนา, อ่างแก้ว, หน้า ๑๕๙.

^{๑๖} พระโพธิ์รังสี, จามเทวีวงศ์, อ่างแก้ว, หน้า ๑๕๐-๑๕๑.

๓. สงครามธรรมยุต

การทำสงครามเป็นเรื่องการใช้อาวุธ ยุทธโธปกรณ์เข้าประหัตประหารกัน ทำให้ทหารและพลเรือนล้มตายเป็นจำนวนมาก แต่ในตำนานคลาสสิกทั้ง ๓ เรื่อง กล่าวถึงสงครามธรรมยุต คือการรบกันทางธรรม เป็นการประจวบหรือแข่งขันกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง ฝ่ายใดจะมีอรรถสหัสวิธีะมากกว่ากันหรือทำดีกว่ากัน แล้วเสร็จก่อนกัน เป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ

รัชสมัยพระเจ้าทิตตราช มีกองทัพที่เข้มแข็ง ได้ยกทัพทำสงครามกับพระเจ้าละโว้ ด้วยการแข่งกันสร้างเจดีย์ และขุดหนอง ผลัดกันแพ้ชนะคนละครั้ง โดยฝ่ายที่ได้รับชัยชนะมีกลเม็ดเด็ดพรายซ่อนอยู่ให้สร้างเจดีย์โดยให้ช่างตียอดพระเจดีย์เอาผ้าห่ม ตั้งเหนือดินและอิฐที่ก่อขึ้น ส่วนขุดหนอง มีกติกาคือขุดด้วยด้ามหอกด้ามดาบ ห้ามไม่ให้ใช้จอบและเสียมขุด แต่ฝ่ายที่ได้ชัยชนะได้ใช้จอบและเสียมขุด^{๑๗}

ข้อมูลจากตำนานดังกล่าว จึงทำให้เห็นได้ว่า เป็นการริเริ่มของการทำสงครามที่ไม่ต้องทำให้มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดบาดเจ็บล้มตายเป็นการรุกรานอธิปไตยของบ้านเมืองแต่อย่างใด แต่ทำให้มีการสร้างศาสนสถานและสาธารณูปโภค เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต

๔. กำเนิดของกษัตริย์

พระพุทธพุกามมหาเถระกับพระพุทธญาณเถระ ผู้แต่งตำนานมูลศาสนา ได้นำข้อมูล

เกี่ยวกับกำเนิดของกษัตริย์จากอัครคัมภีร์ยูสุตร แต่ได้มีการดัดแปลงเพิ่มเติมเข้าไปด้วย

ในอัครคัมภีร์ยูสุตร แห่งที่พนินาย ปาฏิภววรรค กล่าวว่า บางคนละโมภขโมยข้าวสาละของผู้อื่น ทั้ง ๆ ที่ข้าวสาละของตนก็มีอยู่แล้ว ถูกจับได้ และถูกลงโทษหลายครั้ง ก็ยังไม่ประพฤติตามครรลองครองธรรม ความชั่วช้าต่าง ๆ เช่น การลักทรัพย์ การพูดเท็จ การทำร้ายร่างกาย จึงได้เกิดขึ้น เมื่อหนุ่มมนุษย์เติบโตร้อนเช่นนี้ จึงร่วมกันสรรหาคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม คือ คนที่สวญงามกว่า นาดูน่าชมกว่า นำเลื่อมใสกว่า และนำเกรงขามมากกว่าบุคคลอื่น ๆ^{๑๘}

เป็นผู้ปกครอง มีหน้าที่ (๑) ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ (๒) ตีเตือนผู้ที่ควรตีเตือนได้โดยชอบ และ (๓) ขบไล่ผู้ที่ควรขบไล่โดยชอบ (ลงโทษ) จะเห็นได้ว่า หน้าที่ของผู้ปกครองในแต่ละข้อนั้น ล้วนมีคำว่า “โดยชอบ” อยู่ข้างหลังหมดทุกข้อ เพราะนั่นเป็นข้อตกลงของผู้ได้ปกครองกับผู้ปกครอง คำว่าโดยชอบในที่นี้หมายถึงความยุติธรรมที่ผู้ปกครองจำเป็นต้องยึดหลักความชอบธรรมเป็นเกณฑ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจในหน้าที่และขอบเขตแห่งการใช้อำนาจของผู้ปกครอง

แต่ในตำนานมูลศาสนา พระพุทธพุกามมหาเถระกับพระพุทธญาณเถระ ได้ปรับเปลี่ยนเป็นคัดเลือก “บุคคลผู้มีปัญญาขึ้นเป็นหัวหน้าให้ว่ากล่าวสั่งสอนคนที่ควรสอน อาจข่มบุคคลที่ควรข่ม อาจขับไล่บุคคลที่ควรขับไล่”^{๑๙}

^{๑๗} พระพุทธพุกามมหาเถระกับพระพุทธญาณเถระ, ตำนานมูลศาสนา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๘๖-๑๘๖.

^{๑๘} ที่.ป. ๑๑/๑๓๐/๑๐๐-๑๐๑.

^{๑๙} พระพุทธพุกามมหาเถระกับพระพุทธญาณเถระ, ตำนานมูลศาสนา, อ้างแล้ว, หน้า ๕๐-๕๐.

ในอัครัญสูตร เน้นผู้ปกครองที่มี ภายภาพที่น่าดู น่าเลื่อมใสและน่าเกรงขาม ซึ่ง เป็นลักษณะทางกายภาพ (Physical Characteristics) จึงถือว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งของผู้ปกครอง เป็นปัจจัย ที่ก่อให้เกิดอำนาจประการหนึ่ง ผู้ปกครองที่มี บุคลิกดี ย่อมส่งผลทางด้านจิตวิทยาได้เป็น อย่างมาก คือจะทำให้ผู้ที่พบเห็นหรือผู้ได้บังคับ บัญชา เกิดความรู้สึยกย่องชื่นชม เพราะลักษณะ ทางกายภาพของผู้ปกครอง เป็นส่วนหนึ่งในการ สร้างบารมีของผู้ปกครองเอง ส่วนผู้ที่มีลักษณะ ทางกายภาพไม่สง่างาม ไม่สวยงาม ถึงแม้จะมีอำนาจมาก แต่ก็ไม่เป็นที่สะดุดตาของผู้ที่ พบเห็นเท่ากับผู้ปกครองที่มีลักษณะทางกายภาพ ที่ดี ส่งผลให้ผู้ปกครองคือพระราชเป็นสง่าแห่ง แว่นแคว้น (ราชา ราชูตสส ปณณณ) แต่ตำนาน มูลศาสนา เน้นผู้ปกครองเป็นผู้มีปัญญา ซึ่งถ้ามี ปัญญา รู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ก่อให้เกิดผล คือน่าเลื่อมใสได้เช่นกัน ส่วนทำหน้าที่เช่นเดียวกัน

๕. ความสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้าโดยตรงของ คนโบราณ

ความเชื่อถือของคนโบราณในประเทศ ที่นับถือพระพุทธศาสนาว่า ความเป็นมาของ พระพุทธศาสนาในประเทศของตนนั้นมีความ สัมพันธ์กับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา มาแต่ครั้งพุทธกาลทีเดียว โดยพยายามแสดงว่า บุคคลและสถานที่สำคัญบางแห่งในประเทศ ของตนนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้า โดยตรง

ในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ อ้างว่า พระพุทธเจ้าเคยเสด็จจากเมืองพาราณสีมา ประทับยืนที่ก้อนหินตรงที่สร้างเป็นพระธาตุทริ ภุชโยในเมืองลำพูน พร้อมทั้งได้ทรงพยากรณ์ไว้ ว่าต่อไปภายหน้า ที่ตรงนี้จะกลายเป็นเมืองใหญ่ เมืองสำคัญ และพระธาตุสำคัญก็จักถูกก่อสร้างขึ้น ณ ที่ตรงนั้น เป็นต้น^{๒๐} ดังมีข้อความเป็นแบบ ตำนานว่า “วันหนึ่ง เมื่อพระราชเสด็จไป ชุมพระบังคน ยังมีกาตัวหนึ่งถ้ำยมูลลงบน พระเศียร พระองค์แห่งนดู โดยนี้กว่านั้นอะไร พอพระองค์อำพระโษษฐ์ตรัสสั่งให้จับกามาเร็ว ๆ กาก็ถ้ำยมูลลงอีกครั้งหนึ่ง เข้าพระโษษฐ์พอดิ แล้วบินไปฝ่ายพระราชทรมอนนั้นสมาทริสสั่ง ราชบุรุษให้จับกาทั้งหลายให้ได้ ราชบุรุษที่รับ กระแสพระราชดำรัสสั่งก็เที่ยวแสวงหากา จับได้กาตัวหนึ่ง จึงนำมาถวาย พระราชา ทรงกริ้วมากใครจะฆ่ากานั้นเสีย จึงตรัสถาม อำมาตย์ทั้งหลายว่า กาทัวนี้ ควรจะฆ่าเสีย ดีหรือไม่ ฝ่ายอำมาตย์ทูลว่า ขอเดชะ ขอได้ ทรงพระกรุณาโปรดอย่าเพิ่งฆ่า ขอให้ตรัสถาม ผู้รู้ตำราโหรดูก่อน พระองค์จึงตรัสถามโหร พวกโหรทูลถวายพยากรณ์ว่า ขอเดชะ เหตุการณ์ ทั้งนี้ความสวัสดิจักมีแต่พระองค์ พระราชาโปรด ให้เลี้ยงรักษา กาทัวนั้นไว้ในกรง พอตกลงคืน ก็ทรงพระสุบิน พระสุบินนั้นมิว่า เทวดาตนหนึ่ง มาสนทนากับพระองค์ว่า ถ้าปรารถนาจะ ทรงทราบเหตุการณ์นั้นแล้ว ให้เอาเด็กเกิดได้ ๗ วันเลี้ยงไว้โดยให้นอนอยู่ใกล้ ๆ กา พระองค์ ก็จะสามารถรู้เห็นเหตุการณ์นั้นได้ พระราชา เสด็จขึ้นบรรทมแล้ว ทรงกระทำตามนัยพระสุบิน

^{๒๐} พระรัตนปัญญาเถระ, ชินกาลมาลีปกรณ์, อ้างแล้ว, หน้า ๙๐-๑๐๒.

เด็กนั้นได้รับเลี้ยงอยู่ใกล้ ๆ กา ๗ ปี ก็รู้ทั้งภาษาภา
และภาษาคน มารดาเด็กก็ให้บุตรไปเล่าเหตุการณ์
ถวายแก่พระราชฯ พระราชฯตรัสสั่งให้เด็กถามกา
ถึงเหตุการณ์นั้น เด็กก็สนทนากับกา ฝ่ายกา
ก็เล่าให้เด็กนั้นฟังว่า หนูเอ๋ย ปู่เฒ่าบรรพบุรุษ
ต้นตระกูลของเราเป็นพญาเถาเผือกเฒ่า ท่าน
บอกเราว่า สถานที่นี้เป็นที่บรรจุพระบรมธาตุ
ของพระพุทธเจ้า แล้วสั่งให้เรารักษาสถานที่นี้ไว้
เดี๋ยวนี้ท่านไปอยู่ป่าหิมพานต์ ถ้าพระราชฯ
มีพระประสงค์จะทราบเหตุการณ์นั้นโดยพิสดาร
แล้ว เราจะเชิญปู่เฒ่าของเรามา เด็กฟังคำนั้น
แล้วทูลเรื่องที่กาบอกทั้งหมดแก่พระราชฯ
พระราชฯตรัสใช้ให้กาไปเชิญปู่เฒ่าของกานั้นมา
กาบินไปป่าหิมพานต์บอกเรื่องราวทั้งหมดแก่
พญาเถา ฝ่ายพญาเถาจึงให้กาหนุ่ม ๒ ตัว คาบไม้
อันหนึ่งไว้แล้วเกาะมาในอากาศ ๗ วัน ก็ถึง
นครทรีปุษย์ ฝ่ายพระเจ้าอาทิจจึงเชิญ
พญาเถาให้เกาะที่พระลานหลวง ประทาน
อาหารกาให้บริโภคแล้ว ตรัสสั่งให้เด็กรู้ภาษาภา
ซักถามเหตุการณ์นั้น ฝ่ายพญาเถาจึงเล่าให้
เด็กนั้นฟัง (ดังกล่าวข้างต้น) เด็กฟังคำพญาเถา
แล้วจึงทูลเรื่องทั้งหมดแก่พระราชฯ ...พระธาตุ
เจดีย์หลวงคือพระธาตุทรีปุษย์ได้ปรากฏขึ้น
ในนครทรีปุษย์”^{๒๐}

จากข้อมูลในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์
ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึง เป็นการเชื่อมโยง
วงศ์กษัตริย์ล้านนาเข้ากับพระพุทธเจ้าและ
สถานที่สำคัญคือพระธาตุทรีปุษย์ในเมือง
ลำพูนนั้นก็มีความสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้า
โดยตรง ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงความเป็นจริงเป็นจัง
และความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่นั้น ๆ เพื่อเสริม

ศรัทธาปสาทะของประชาชน อันจะยังผลให้เกิด
ความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา

สรุป

มนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์สังคม ที่ต้องอาศัย
อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกัน
หากมิได้กำหนดกติกาขึ้นมากำกับการอยู่ร่วมกัน
และจะต้องกำหนดเลือกผู้ปกครองมาทำหน้าที่
ควบคุมดูแลให้สังคมหรือการอยู่ร่วมกันของมนุษย์
ดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย ผู้ปกครองนั้น
ต้องตั้งอยู่ในธรรม บ้านเมืองจึงมีความเจริญ
รุ่งเรือง ราษฎรสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สินเงินทอง

แนวคิด “ธรรมราชาธิปไตย” ได้ปรากฏขึ้นแก่
กษัตริย์พม่าในนามว่า “พระนางจามเทวี”
แห่งเมืองทรีปุษย์ ซึ่งพระนางจามเทวีถือว่าเป็น
ตัวแบบ (model) ของแนวคิดนี้ พระองค์
ดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรมและได้สั่งสอนเสนา
อำมาตย์ราชมนตรีและราษฎรทั้งหลายให้ตั้งอยู่
ในทศพิธราชธรรมเช่นกัน เป็นการแสดงถึง
อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีเหนือกว่า
ชาวลัวะแถบเชิงดอยสุเทพ โดยมีชาวสุเทพฤาษี
ที่เคยบวชเรียนในพระพุทธศาสนามาก่อนแล้ว
ในฐานะเป็นผู้มีบารมีเป็นผู้สร้างเมือง และเป็น
ผู้ประสานงานช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มต้น

ผู้แต่งประวัติศาสตร์แนวจาริตท้องถิ่น
ได้พยายามเชื่อมโยงวงศ์กษัตริย์ล้านนาเข้ากับ
พระพุทธเจ้าและสถานที่สำคัญคือพระธาตุ
ทรีปุษย์ในเมืองลำพูน ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงความ
เป็นจริงเป็นจังและความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่
นั้น ๆ ตลอดจนกระทั้งเพื่อส่งเสริมให้เกิดความ
มั่นคงรุ่งเรืองของสถาบันกษัตริย์โดยแท้จริง

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๙-๑๐๒.

บรรณานุกรม

ข้อมูลปฐมภูมิ

กรมการศาสนา. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๓๐.

ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือ

พระพุทธพุททามมหาเถระกับพระพุทธานเถระ.

ตำนานมูลศาสนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ศรีปัญญา, ๒๕๕๗.

พระรัตนปัญญาเถระ. ชินกาลมาลีปกรณ์.

แปลโดย ศ.แสง มนวิฑูร. กรุงเทพฯ : พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

นางทองคำ สุวรรณิชกุล, ๒๕๑๕.

พระโพธิ์รังสี. จามเทวีวงศ์. แปลโดยพระยา ปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษณ์) และพระญาณวิจิตร (สิทธิโรจนานนท์). กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ๒๕๕๔.

พัฒน์ เพ็งผลา. ประวัติวรรณคดีบาลี.

ประจวบศิริพันธ์ : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ ค่ายธนะรัชต์ ปราณบุรี, ๒๕๒๔.

๒) เว็บไซต์

<https://sites.google.com/site/chirapan601/3-bthbath-khxng-ssthaban> สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

oooooooooooooooooooooooooooo